

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชน (Community) เป็นองค์กรภาคประชาชน ระดับล่างสุด ที่มีศักยภาพเพียงพอในการจัดให้มีสิ่งต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน ได้ทั้งทางกาย จิตใจ และสังคม ชุมชนเป็นที่ ที่คนมาอยู่ร่วมกันในบริเวณเดียวกัน มีวิถีการดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงกัน มีความรู้สึก เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน อยู่ภายใต้ระเบียบกฎเกณฑ์เดียวกัน คนในชุมชนนั้นจะมีความสนใจอย่างหนึ่ง หรือหลาย ๆ อย่างร่วมกันมีการติดต่อแลกเปลี่ยน และมีความสัมพันธ์ต่อกัน เพราะ ความสัมพันธ์ต่อกันของสมาชิกในชุมชน จะเป็นสิ่งผูกพันให้สมาชิกอยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น นอกจากนี้ชุมชนยังมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนแบบแผนของการดำเนินชีวิต ซึ่งส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่คล้ายคลึง และเป็นรูปแบบเดียวกัน ในปัจจุบันชุมชนเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนที่ จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้ด้วยศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่ โดยการที่ชุมชนต้องมีการรวมกลุ่มภายในชุมชนมีการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน ของสมาชิกในชุมชนและมีความรักเอื้ออาทร มีองค์ความรู้ และสามารถในการแสวงหาความรู้ มีการเรียนรู้ และการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน อย่างเป็นระบบ แบบองค์รวมเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน ในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ซึ่งรวมทั้งปัญหาในด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนด้วย

จากการพัฒนาที่ผ่านมาเราจะเห็นความล้มเหลวทางเศรษฐกิจ ของหมู่บ้านจากจำนวนหมู่บ้านทั้งหมดที่มีกว่า 50,000 หมู่บ้าน จำนวนร้อยละ 85 ของหมู่บ้านทั้งหมดที่ประสบความล้มเหลวทางเศรษฐกิจ และเป็นปัญหาทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตามมาอย่างรุนแรง (ประเวศ วะสี, 2532) จากปัญหาการพัฒนาที่กล่าวมาส่งผลให้รัฐบาลต้อง ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ตลอดจนกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาในอดีตโดยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนา ได้เข้ามามีส่วนร่วมกันประเมินผลการปฏิบัติงาน ดังจะเห็นได้จาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้เน้นเรื่องการพัฒนาคนโดยมียุทธศาสตร์ของการพัฒนา 3 ประการ คือ

1. ให้ความสำคัญเป็นลำดับสูงต่อการลงทุนเพื่อเพิ่มศักยภาพของคนในทุกกลุ่มเป้าหมาย และทุกกลุ่มอายุ (Development of People)

2. ให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ (Development for the People)

3. ให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม ในกระบวนการพัฒนา (Development by the People)

การจะบรรลุยุทธศาสตร์การพัฒนาทั้ง 3 ประการนี้จำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ การบริหาร การจัดการ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเน้นการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Approach) ซึ่งต้องการความร่วมมือทั้งจากหน่วยงานของภาครัฐ องค์กรพัฒนาภาคเอกชน ภาคธุรกิจและองค์กรประชาชน (คณะกรรมการวางแผนพัฒนาชนบท ทฤษฎีการชนวนชาติ สิ่งแวดล้อม และกระจายความเจริญ ไปสู่ภูมิภาค, 2538) และในรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมือง (พ.ศ. 2540) มีหลายมาตราได้กำหนดไว้ เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน เช่น

มาตรา 45 บัญญัติเรื่องการรวมตัวกันเป็นชุมชน ในชื่อต่าง ๆ

มาตรา 46 บัญญัติเรื่องสิทธิชุมชน

มาตรา 69 กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น

มาตรา 80 บัญญัติว่ารัฐต้องเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

ความเป็นชุมชนนั้นมีความสำคัญต่อการฟื้นฟูบูรณะเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงจำเป็นที่เราควรจะทำความเข้าใจ ในเรื่องของชุมชน (ประเวศ วะสี, 2541) ส่งผลให้ในปัจจุบันทางรัฐบาล ได้ส่งเสริมให้มีการศึกษาข้อมูลในระดับชุมชนเพิ่มมากขึ้น มงคล พนมมิตร และชาติชาย รัตนศิริ (2540, น. 21) กล่าวถึงการศึกษาชุมชนว่า หมายถึง การที่นักพัฒนาซึ่งเป็นคนภายนอกชุมชนเข้าไปทำความเข้าใจ ความเข้าใจชุมชนก่อนที่จะลงมือทำงานร่วมกับชุมชนนั้น ๆ ซึ่งถือเป็นหัวใจในการเริ่มต้นของงานพัฒนาทุก ๆ ด้าน เพราะถ้าไม่รู้จักไม่เข้าใจชุมชนอย่างดีพอ เป้าหมาย และทิศทางการทำงานของเราจะไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนต้องศึกษาในมิติของโครงสร้าง และหน้าที่ โครงสร้างคือความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของสังคมโดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของชุมชน และความแน่นแฟ้นในการรวมตัวของสังคม (Social Integration) และหน้าที่ ที่เน้นความสัมพันธ์ ในเชิงหน้าที่ทางสังคม (อภินันท์ รพีพัฒน์, 2536) ซึ่งข้อพิจารณาในการศึกษาชุมชนดังกล่าว เป็นการสร้างความเข้าใจชุมชนในเบื้องต้นก่อนที่จะมีการลงมือพัฒนาชุมชนต่อไป นอกจากนี้ อรุณ สวัสดิ์ชัย (2538, น. 36-43) ได้ทำการศึกษาเรื่องการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน โดยใช้กระบวนการ AIC เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวางแผนการตัดสินใจ และการพัฒนาหมู่บ้านนั้น มีปัจจัยที่เอื้อให้เกิดความสำเร็จได้ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมของชุมชน และการศึกษาชุมชน

2. การติดตามผล และการให้การสนับสนุน

ในการพัฒนาชุมชนนั้นประชาชนจะต้องเป็นตัวหลักในการแก้ปัญหาการทำกิจกรรมการพัฒนา จะต้องสอดคล้องกับความต้องการ และปัญหาของชุมชน โดยมีหน่วยงานภายนอกเป็นผู้สนับสนุนเท่านั้น (บำรุง บุญปัญญา, 2528, น. 84-89) มีการศึกษาและวิเคราะห์สภาพของชุมชนร่วมกับประชาชน และในส่วนของผู้นำต้องมีการพัฒนา โดยการให้การศึกษา และอบรมเพื่อให้มีความสามารถในการคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น (โกวิท กระจ่างธรรม, 2524, น. 30-37)

ดังนั้นการพัฒนา เพื่อให้เป็นที่ตอบสนองปัญหาชุมชนอย่างแท้จริง จึงมุ่งเน้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนมาใช้ และให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต ของคนในชุมชนนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น ความสามารถ หรือพลังอำนาจที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งมีผลต่อการกำหนดวิธีการ หรือแนวทางในการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนได้ นั้นหมายถึงศักยภาพของชุมชน ซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลายด้านทั้งด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการเมือง (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2532) ปัจจุบันแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (People Participation for Development) ได้รับการยอมรับ ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนา กระบวนการของการมีส่วนร่วมนั้นมิได้ขึ้นอยู่กับการริเริ่ม หรือการวางแผนโดยภาครัฐ แต่ความสำเร็จนั้นอยู่ที่ประชาชนในชุมชน ที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน พลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญ ทำให้งานพัฒนาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จ ตามความมุ่งหมาย (จริญญา วงษ์พรหม, 2536) นอกจากนี้การพัฒนาจำเป็นต้องมีการรวมพลังในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชนเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน

การพัฒนาชุมชน ถือเป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญประการหนึ่ง ของการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ ตามกฎบัตรออตาวา คือการเพิ่มความเข้มแข็ง ให้กับปฏิบัติการของชุมชน (Strengthen Community Action) โดยกลยุทธ์ในการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ จะต้องอาศัยกลยุทธ์ (Strategy) 5 ประการ (สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ, 2541)

1. สร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ (Build Health Public Policy) การประกาศนโยบายสาธารณะของผู้บริหาร ในทุกภาค และทุกระดับของสังคม จะต้องแสดงเจตจำนงในการส่งเสริมสุขภาพ และความเสมอภาคของประชาชน และแสดงความรับผิดชอบในผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนที่เกิดขึ้น จุดมุ่งหมายหลักของนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ ก็คือการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตที่มีสุขภาพดี

2. สร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ (Create Supportive Environment) สิ่งแวดล้อมในที่นี้ไม่เพียงแต่หมายถึงมิติทางด้านกายภาพเท่านั้น แต่ยังรวมถึง มิติทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และจิตวิญญาณ

3. เสริมสร้างกิจกรรมชุมชนให้เข้มแข็ง (Strengthen Community Action) การส่งเสริมสุขภาพจะต้องดำเนินการ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การตัดสินใจ การวางแผน และการดำเนินการ รวมทั้งการระดมทรัพยากรภายในชุมชน เพื่อยกระดับการช่วยเหลือตนเอง และการสนับสนุนทางสังคม ทั้งนี้ชุมชนต้องเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โอกาสของการเรียนรู้ และแหล่งทุนสนับสนุนอย่างเต็มที่และต่อเนื่อง

4. พัฒนาทักษะส่วนบุคคล (Develop Personal Skills) การส่งเสริมสุขภาพ ต้องสนับสนุนในเรื่องการพัฒนาความรู้ และทักษะส่วนบุคคล โดยการให้ข้อมูลข่าวสาร และการศึกษาด้านสุขภาพ รวมทั้งการเสริมทักษะชีวิตเพื่อเตรียมปัจเจกบุคคลให้มีความพร้อมในการดำเนินชีวิต และดูแลสุขภาพตนเองตามวัยต่าง ๆ และสามารถควบคุมโรคเรื้อรัง และการบาดเจ็บที่เกิดขึ้นกับตน กระบวนการดังกล่าวจะต้องริเริ่มให้เกิดขึ้นในครอบครัว ชุมชน โรงเรียน ในที่ทำงาน และในหน่วยงานต่าง ๆ

5. ปรับเปลี่ยนบริการสุขภาพ (Reorient Health Services) องค์การด้านสุขภาพ นอกจากทำงานด้านการรักษาพยาบาล แล้วยังจะต้องหันมาดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ โดยการร่วมมือกับภาคอื่น ๆ และสนับสนุนบุคคล และชุมชนในการพัฒนาสุขภาพของตนเอง ทั้งนี้จะต้องมีการปรับเปลี่ยนเจตคติ การปรับทิศทาง และการจัดระบบบริการสาธารณสุขที่เน้นการมองปัญหาแบบองค์รวม

จากแนวคิดการส่งเสริมสุขภาพ (Concept of Health Promotion) การส่งเสริมสุขภาพ คือกระบวนการเพิ่มสมรรถนะ ให้ประชาชนมีความสามารถในการควบคุม และพัฒนาสุขภาพตนเองอันจะเป็นผลต่อ สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย ทางจิตใจ และทางสังคม บุคคลและกลุ่มบุคคลจะต้องมีความสามารถในการจำแนก และตระหนักถึงความปรารถนาของตนเอง สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้ ตลอดจนเปลี่ยนแปลงหรือเผชิญกับภาวะแวดล้อมได้

ดังนั้นในกระบวนการ ของการส่งเสริมสุขภาพ จึงได้เน้นความสำคัญ ของกิจกรรมชุมชน (Community Action) ที่เป็นรูปธรรม และมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังได้เน้นที่การเพิ่มพลังชุมชน (Community Empowerment) โดยประชาชน จะต้องมียุทธศาสตร์ที่สำคัญในกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพที่ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจ และควบคุมโดยมีการมุ่งเน้นให้ประชาชนทุกคน เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพ และปรับปรุงสุขภาพตนเองรวมทั้งการปรับเปลี่ยนเงื่อนไขสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี ทักษะที่จำเป็น ชุมชนที่เข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้สิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวย และการมีผู้นำที่ เป็นตัวกลางประสานเชื่อมโยงตลอดจนให้การชี้แนะ เป็นเงื่อนไขที่สำคัญต่อการมีสุขภาพดี ทิศทางการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่มีแนวความคิด ขอบเขตการดำเนินงาน

ที่กว้างขวางกว่าเดิมมาก ไม่อาจดำเนินงานได้โดยองค์กรภาครัฐฝ่ายเดียว จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือและการระดมพลังจากทุกฝ่าย เช่น ภาคประชาชน องค์กรเอกชนและภาครัฐ

จากการประชุม “ภาคีใหม่ สำหรับยุคใหม่: การนำพาการส่งเสริมสุขภาพสู่ศตวรรษที่ 21” การพัฒนาสุขภาพด้วยวิธีเบ็ดเสร็จมีประสิทธิผลมากที่สุด กล่าวคือ การผนวกกลยุทธ์ทั้ง 5 ประการเข้าด้วยกัน จะได้ผลมากกว่าการใช้กลยุทธ์อันใดอันหนึ่งอย่างโดด ๆ การเริ่มด้วยฐานของชุมชน จะเปิดโอกาสให้สามารถดำเนินกลยุทธ์อย่างเบ็ดเสร็จ เช่น เมืองขนาดใหญ่ เมือง เกาะ เขตเทศบาล ชุมชน ท้องถิ่น ตลาด โรงเรียน สถานที่ทำงาน และสถานบริการสาธารณสุขเป็นต้น การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความยั่งยืนของงานจะต้องถือเอาประชาชนเป็นศูนย์กลาง ในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพและในกระบวนการตัดสินใจที่จะทำให้มีประสิทธิผลดี การเรียนรู้ด้านสุขภาพ เป็นบ่อเกิดของการมีส่วนร่วม การเข้าถึงการศึกษาและข้อมูลข่าวสารเป็นสิ่งจำเป็นในการทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและการเสริมสร้างจำนวนของประชาชนและชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการควบคุม และพัฒนาสุขภาพของบุคคลแล้วการดำเนินงานเพื่อที่จะให้สถานที่ใด ๆ ก้าวเข้าสู่การเป็นสถานที่ส่งเสริมสุขภาพ (Healthy Setting) จำเป็นจะต้องดำเนินการในลักษณะที่เป็นกระบวนการ คือการดำเนินการที่มีจุดเริ่มต้นที่ส่งผลเชื่อมโยงไปยังปรากฏการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมาอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกันในการดำเนินงานได้แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ (เกษม นครเขตต์, 2543)

ขั้นตอนที่ 1 กระบวนการทางปัญญา (Cognitive Process) คือกระบวนการ ที่มุ่งเสริมสร้างพลังปัญญา (Empowerment) แก่บุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในองค์กรหรือในชุมชนเพื่อทำความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับสุขภาพ เรียกว่า “กระบวนการทางปัญญา” ซึ่งประกอบไปด้วยการวิเคราะห์บริบท (Context Analysis) คือการศึกษาบริบทของ Setting เพื่อวิเคราะห์ สภาพปัญหา ความต้องการ ทรัพยากร และศักยภาพ ในการก้าวไปสู่สถานที่เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ โดยยุทธศาสตร์การชี้แนะชี้นำ (Advocacy) การตรวจสอบแนวคิด กลุ่มประชากรเป้าหมาย ให้มีความเข้าใจที่ตรงกันในด้านความหมายและความสำคัญของกระบวนการส่งเสริมสุขภาพและการมองอนาคตโดยใช้เทคนิคกระบวนการกลุ่ม AIC (Appreciation Influence Control), FSC (Future Search Conference) หรือการมองปัญหาแบบอริยสัจสี่

ขั้นตอนที่ 2 กระบวนการบริหาร (Administrative Process) คือการนำข้อมูลที่ได้จากการระดมสมองเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ มาเป็นฐานในการกำหนดนโยบาย จัดทำแผนงาน/โครงการ โดยยึดยุทธศาสตร์ 5 ประการ ตามกฎบัตรออตตาวา (Ottawa Charter) เพื่อนำไปดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการดังกล่าว

ขั้นตอนที่ 3 กระบวนการจัดการ (Management Process) คือการนำแผนงาน โครงการสู่การปฏิบัติ (Implementation) โดยจัดดำเนินการตามวงจร ดังนี้คือ การกำหนดแผนงาน (Plan) การนำแผนงานสู่การปฏิบัติ (Do) การติดตามตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Action)

กระบวนการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน เพื่อการก้าวไปสู่การเป็นสถานที่ส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งใน Setting ต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์กระบวนการดำเนินงาน เพื่อการก้าวสู่การเป็นองค์กรส่งเสริมสุขภาพ มาใช้ในการดำเนินงานชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ สู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญตั้งอยู่ หมู่ 6 ตำบลบ้านกว้าง อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสรีประจันต์ 6 กิโลเมตร พื้นที่หมู่บ้านประมาณ 2,200 ไร่ จำนวนหลังคาเรือน 174 หลังคาเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 750 คน สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีอาชีพหลักของชุมชนคือการทำนา ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญเป็นชุมชนต้นแบบของการพัฒนาชุมชนจึงมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีความสวยงาม เนื่องจากประชาชน ในชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญมีความสามัคคีและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีอุปนิสัยเป็นผู้รักความสงบ รักษาประเพณีเดิมของหมู่บ้าน มีความเคารพผู้นำท้องถิ่น

การส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่นั้น ได้ปรับเปลี่ยนการดำเนินงาน จากรูปแบบเดิมที่ภาคอื่น ๆ ของสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรวิชาชีพมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อย ที่สำคัญชุมชนและนักวิชาชีพส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจ ในแนวคิดใหม่ของการส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งขาดภาวะผู้นำแผนงาน/โครงการส่วนใหญ่ยังไม่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ นอกจากนี้ยังขาดเงื่อนไขทางสังคม และการเมืองที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ ดังนั้นการดำเนินงานที่จะพัฒนาชุมชนให้เป็น ชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้นั้นควรเริ่มจากความร่วมมือของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนเพื่อทำความเข้าใจในแนวคิดใหม่ของการส่งเสริมสุขภาพ และร่วมกันกำหนด แผนงาน/โครงการส่งเสริมสุขภาพ เพื่อพัฒนาชุมชนสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้ต่อไป นอกจากนี้ทางกลุ่มงานอนามัยสิ่งแวดล้อมและอาชีวอนามัย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุพรรณบุรี ยังได้คัดเลือกหมู่บ้านโพธิ์ศรีเจริญจากจำนวนหมู่บ้านทั้งหมดของจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 981 หมู่บ้าน (ผลสรุปรายงานสุขภาพตำบลหมู่บ้านระดับจังหวัด (08 รบ. 3) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุพรรณบุรี, กันยายน 2542) ในการที่จะพัฒนาชุมชนสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพเพื่อเป็นชุมชนต้นแบบของจังหวัดสุพรรณบุรีต่อไปดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจนำรูปแบบ ของกระบวนการในการดำเนินงานสู่การเป็นสถานที่ส่งเสริมสุขภาพ มาใช้ในการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ จังหวัดสุพรรณบุรี

วัตถุประสงค์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ

1. วิเคราะห์บริบทของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี
2. ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ทางด้านสุขภาพ ของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี
3. จัดทำแผนงาน/โครงการชุมชนส่งเสริมสุขภาพบ้านโพธิ์ศรีเจริญ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นพื้นที่ในการวิจัย ชุมชนแห่งนี้มีประชากรทั้งสิ้น 750 คน จำนวนหลังคาเรือน 174 หลังคาเรือน เป็นชุมชนต้นแบบในการพัฒนาเมื่อในอดีต มีประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านาน มีผู้นำที่เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน มีกลุ่มบุคคลในชุมชนที่พร้อมจะให้ความร่วมมือในการพัฒนา
2. ขอบเขตเนื้อหา ขอบเขตเนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ
 - 2.1 วิเคราะห์บริบท ของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ เพื่อทราบ สภาพปัญหา ความต้องการ ทรัพยากรศักยภาพ และประเด็นที่จะต้องนำมาสู่การดำเนินการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ
 - 2.2 การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ด้านสุขภาพ
 - 2.2.1 การปรับเปลี่ยนแนวคิดด้านสุขภาพ ของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ
 - 2.2.2 การตรวจสอบแนวคิด ผู้เข้าร่วมเวทีการปรับเปลี่ยนแนวคิดว่ามีความเข้าใจตรงกันในด้านความหมายและความสำคัญของกระบวนการส่งเสริมสุขภาพ
 - 2.3 การมองอนาคตเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ โดยใช้เทคนิค FSC. (Future Search Conference)
 - 2.3.1 การกำหนดวิสัยทัศน์ชุมชน
 - 2.3.2 การกำหนดนโยบายของชุมชนที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ
 - 2.3.3 การกำหนดแผนงาน/โครงการเพื่อการส่งเสริมสุขภาพของชุมชน

นิยามศัพท์

กระบวนการ หมายถึง ลำดับของการดำเนินงานที่เป็นขั้นตอนต่อเนื่องกันซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โครงการส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง แนวความคิด และแผนพัฒนาซึ่งช่วยให้เห็นภาพและทิศทางการพัฒนาในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ โดยมีแนวทางปฏิบัติและการดำเนินการสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพอย่างมีระบบและสามารถติดตามประเมินผลได้

กระบวนการทางปัญญา หมายถึง กระบวนการที่มุ่ง เพื่อเสริมสร้างพลังทางปัญญา (Empowerment) ให้แก่บุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในชุมชน เพื่อทำความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับสุขภาพ

การวิเคราะห์บริบท หมายถึง การศึกษาสภาพของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการ ทรัพยากร และศักยภาพในการก้าวไปสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ

การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ หมายถึง การชี้แนะชี้นำ (Advocacy) เพื่อปรับแนวคิดด้านสุขภาพและกระบวนการดำเนินงานเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ

การตรวจสอบแนวคิด หมายถึง การทดสอบว่าผู้เข้าร่วมเวทีเพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์มีความเข้าใจตรงกันในด้านความหมายและความสำคัญของกระบวนการส่งเสริมสุขภาพ

การมองอนาคต หมายถึง การระดมสมองเพื่อทำความเข้าใจอดีตและปัจจุบันของชุมชน พร้อมทั้งร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ในอนาคตของชุมชน ว่าต้องการให้เป็นอย่างไร

ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ หมายถึง หมู่ที่ 6 ของตำบลบ้านกร่าง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

การส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง กระบวนการเพิ่มความสามารถของคนเรา ในการควบคุมดูแล และพัฒนาสุขภาพของตนเองให้ดีขึ้น

ชุมชนส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion Community) หมายถึง ชุมชนที่ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนโดยมีการดำเนินการดังต่อไปนี้คือ กำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพของชุมชนการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจให้เอื้อต่อสุขภาพ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน การเสริมสร้างทักษะส่วนบุคคลโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการปรับเปลี่ยนบริการสุขภาพ ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความหมายเดียวกับ คำว่า Healthy Community

ประโยชน์ที่ได้รับ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ คือ

1. ได้ แผนงาน /โครงการ/กิจกรรม ในการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ
2. ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ เป็นชุมชนต้นแบบ ในการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพแก่ชุมชนอื่น
3. ประชาชนได้เรียนรู้ในกระบวนการ การดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ เช่น การกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชนร่วมกัน การกำหนดนโยบายที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ และการเขียนแผนงาน/โครงการ ในการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพร่วมกัน